

Невен ИСАИЛОВИЋ
Историјски институт
Београд

ДВЕ ЋИРИЛСКЕ ИСПРАВЕ ИВАНА VI (АНЖА) ФРАНКОПАНА ОМИШАНИМА*

Апстракт: Рад доноси критичко издање две ћирилске исправе из Мађарског државног архива које је кнез Иван VI (Анж) Франкопан упутио Омишанима 1436. године. Прва, издата 14. марта, представља потврдницу старих омишких привилегија, закона и права, док се другом, издатом 5. децембра, потврђује да Омишани нису дужни да плаћају више од 15 либара на име десетине сплитском архиепископу. Обе повеље биле су део „Омишког архива“ који је доспео у Мађарски државни архив у склопу збирке Мађарског народног музеја. Прву је, уз бројне грешке, објавио једино Густав Венцел 1879. године, док друга уопште није била објављивана. Поред садржаја везаног за сам правни чин, ове исправе пружају и податке који допуњују историографска сазнања о ауктору – Ивану VI Франкопану.

Кључне речи: Омиш, Далмација, Иван VI (Анж) Франкопан, XV век, 1436. година, десетина, привилегија, повеља, ћирилица.

Иако број сачуваних исправа које се тичу средњовековног Омиша није занемарљив, међу њима је веома мало даровних (привилегијалних) које су биле упућене самом граду и његовим становницима.¹ У периоду док је припадао Угарском (и у краћем периоду Босанском) краљевству,

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

¹ T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (=Codex diplomaticus) I–XVIII, supplementa I–II, Zagreb 1904–2002*, према регистру.

Омиш није био класична аутономна општина, већ лучко утврђење са статусом *града* и дистрикт са одређеном самоуправом. Дуго је припадао локалном племству из рода Качића, након тога роду Шубића Брибирских, затим непосредно угарском краљу и његовим намесницима (хрватско-далматинским бановима) и кастеланима, те, у последњим деценијама уочи преласка у млетачке руке, краљевима Босне и хрватским и босанским великашима. Омишко насеље није се развило као подграђе тврђаве, већ је са утврђењем коегзистирало, будући да је читав тај крај био континуирано насељен још од античког периода. Становништво се претежно бавило пољопривредом и гусарењем, те у мањој мери трговином, а географски положај није погодовао развиту веће комуне. Насеље на ушћу Цетине у средњем веку није могло функционално примити више од неколико стотина људи.² Упркос изложеном, виђенији становници Омиша су организовали неке институције, уживали извесна права и слободе и били су сматрани *племенитим људима*, додуше везаним одређеним обавезама за господара града.³

О настојањима Омишана да прибаве себи привилегије сведочи и „Омишки архив“. Овим незваничним називом означавамо збирку исправа које су, преко збирке Мађарског народног музеја (Magyar nemzeti múzeum), доспеле у Мађарски државни архив (Magyar országos levéltár). Зна се да је Никола Јанковић, познати сакупљач средњовековних повеља, своју збирку завештао поменутом музеју, али није извесно да је и ова серија на тај начин дошла у Будимпешту. Стари фонд Q 10, сада фонд Мађарског народног музеја, имао је више подсерија. Међутим, омишке исправе нису припадале ниједној од њих, већ само основном фонду Q 10.⁴ Већина ових повеља (односно све латинске) објављена је у *Дипломатичком зборнику* Тадије Смичикласа и његових настављача.⁵ Документ од 14. марта 1436. доживео је само једно, и то лоше приређено, издање Густава

² М. Анчић, *Srednjovjekovni Omiš*, Omiš i Poljica (ur. Ž. Domljan), Zagreb – Omiš 2006, 47–64; Н. Исаиловић, *Омиш под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе*, Историјски часопис (=ИЧ) 54 (2007) 131–150.

³ *Codex diplomaticus VIII* (1910) 394–396; А. Cvitanić, *Prilog proučavanju srednjovjekovnog uređenja Omiša. Fragmenti Omiškog statuta*, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu 7 (1969) 129–141; Isti, *Omiško statutarno uređenje*, Mosorska vila 1, Omiš 1991, 145–149; М. Анчић, *Srednjovjekovni Omiš*, 47–64.

⁴ *Collectio diplomatica hungarica – A középkori Magyarország digitális levéltára*, Budapest 2008. (DVD-ROM).

⁵ *Codex diplomaticus III* (1905) 71–72; *Codex diplomaticus V* (1907) 105–106; *Codex diplomaticus VIII* (1910) 394–396; *Codex diplomaticus IX* (1911) 132–133; *Codex diplomaticus XIII* (1915) 402–403.

Венцела, које је у науци остало сасвим непримећено.⁶ Све повеље у збирци датирају из периода од XIII до XV века и све на полеђини имају „нумерацију“ латиничним словима и краћи регест на италијанском језику. Наведена слова и регести су нововековни (вероватно из раздобља између XVI и XVIII века), али је тешко проценити да ли су их састављали Млечани или су настали у Аустрији. Прва могућност је вероватнија, што би значило да су се исправе налазиле у Омишу за време млетачке владавине и да су накнадно, након 1815. када је град припао Хабсбуршкој монархији, на непознат начин доспеле у Мађарски народни музеј. Нововековне омишке и пољичке исправе су бројније и већином су објављене⁷, док се од средњовековних повеља чуваних у Омишу зна само за неке преписе–преводе из XVI века који су, у међувремену, изгубљени, попут две дипломе краља Остоје – Радивојевићима (1408) и Качићима (око 1417).⁸ Од поменуте две исправе данас су сачувани само преписи из XIX века у оквиру фонда *Макарски архив* Државног архива у Задру.⁹

Иако је било тешко реконструисати „Омишки архив“ на основу опширних регистара фонда Q 10 Мађарског државног архива, установили смо да се састојао од најмање седам даровних повеља, означених словима од А до G. Повеља под ознаком Е недостаје и њена судбина није позната. Требало би да се ради од документу издатом између 1364. и 1436. године. Будући да је једина позната привилегија Омишанима која се налази изван Мађарског државног архива хрватска ћирилска исправа коју је издао кнез Иваниш Нелипчић 3. априла, вероватно 1416. године, може бити да је њен оригинал носио ознаку Е у датом фонду. Непотпуни латинички препис исте из XVI века, такође на хрватском језику, објавио је Франц Миклошић

⁶ G. Wenzel, *A Szlav történeti emlékek* (II), *Történelmi tár* 2 (1879) 416–418. Ово издање садржи и превод на мађарски језик.

⁷ Погледи: А. Соловјев, *Богимићева збирка омишких исправа XVI–XVIII века*, *Споменик СКА* 93 (1940) 1–118; М. Мишерда, *Spomenici Gornjih Poljica : pisani spomenici na području Gornjih Poljica do propasti Poljica godine 1807*, Split 1981. Већина ових докумената налазе се у Сплиту, Задру и Загребу.

⁸ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, Vienna 1858, 385–386; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, Zagreb 1892, 87–89, 103, 106; F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća*, *Starine JAZU* 39 (1938) 315–317; M. Brković, *Povelja bosanskog kralja Stjepana Ostoje iz godine 1417*, *Radovi FF u Zadru* 26/13 (1986–87) 225–235; Isti, *Značaj i važnost dviju bosansko-humskih isprava za povijest Makarskog primorja u XV stoljeću*, *Croatica christiana periodica* 21/39 (1997) 1–18.

⁹ *Državni arhiv u Zadru, Makarski arhiv, svežanj I, Regime veneto, sveščić I (1408–1688)*.

у *Monumenta Serbica*, не наводећи, међутим, одакле га је добио.¹⁰ Уколико се не ради о тој исправи реч може бити искључиво о документу издатом од стране босанских власти (краља Твртка, бана Иваниша Хорвата или херцега Хрвоја Вукчића) или од угарских власти (краља Жигмунда, бана Николе Горјанског итд). У прилог тези да се ипак радило о Нелипчићевој повељи говори и чињеница да је њен текст готово идентичан са текстом привилегије коју је 1436. издао Иванишов зет Иван (Анж) Франкопан, о чему ће речи бити касније.¹¹

Садржај „Омишког архива“ дат је у табели ниже. Оно што је важно поменути је да он укључује две потврде фалсификоване привилегије краља Андрије II, начињене по моделу даровница другим далматинским градовима – једну славонског бана Николе из 1323. (повеља А) и једну сплитског архиепископа Андрије из 1364. (повеља D).¹² У досадашњој историографији најчешће је истицано да је првобитни фалсификат настао у време власти Јурја II Шубића над Омишом и да је, протурен као оригинал, оверен од званичних власти у два наврата.¹³ Повеља В је оригинална исправа краља Беле IV, којом се потврђују права и повластице племенитих Омишана. Није искључено да је и ова исправа заснована на привилегијама из неког ранијег фалсификата, али је сасвим могуће да је настала и спонтано, у оквиру широке даровне иницијативе поменутог владара.¹⁴ Документ С је даровна повеља Јурја II Шубића која је аутентична и веродостојна и најбоље осликава статус који је Омиш уживао у XIV, па и XV веку.¹⁵ Управо су повеље А, В, С и D оне које су начелно, мада не и експлицитно, потврђене исправом Иваниша Нелипчића и исправом са ознаком F Ивана VI (Анжа) Франкопана, коју овде објављујемо.

¹⁰ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 279–280, бр. CCLXIII. Миклошић наводи да је издање приредио: *ex apographo saec. XVI. Archeographi sine dubio cyrillici: Exempla privilegiorum Almisse scripta illirice*.

¹¹ Magyar Országos Levéltár, Diplomatai Levéltár – Mohács Előtti Gyűjtemény (=MOL, DL) 44080; G. Wenzel, *A Szlav történeti emlékek*, 416–418; L. Thallóczy – S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus I*, Budapest 1910, 273 (перест).

¹² *Codex diplomaticus III*, 71–72; *Codex diplomaticus IX*, 132–133; *Codex diplomaticus XIII*, 402–403.

¹³ M. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova po tipu trogirskom*, Rad JAZU 239 (1930) 128–131; G. Györffy, *O kritici dalmatinskih gradskih privilegija 12. stoljeća*, Zbornik Historijskog instituta JAZU 6 (1969) 108; N. Klaić, *Još jednom o tzv. privilegijama trogirskog tipa*, ИЧ 20 (1973) 86–87.

¹⁴ *Codex diplomaticus V*, 105–106.

¹⁵ *Codex diplomaticus VIII*, 394–396.

Две ћирилске исправе Ивана VI (Анжа) Франкопана Омишанима

Печати су сачувани на примерцима В (златна була Беле IV) и С (црвени воштани печат Јурја II). Примерак В има кожни омотач на коме се налази нумерација са регестом.¹⁶

Табела: Повеље „Омишког архива“

Редни број	Оригинална сигнатура	MOL, DL сигнатура	Датум	Ауктор	Издања
1	A	DL 40430	1207 (08-09-1323)	краљ Андрија II (препис славонског бана Николе)	Smičiklas, CD III, 71–72 (br. 63) Smičiklas, CD IX, 132–133 (br. 114)
2	B	DL 40046	1258	краљ Бела IV	Smičiklas, CD V, 105–106 (br. 621)
3	C	DL 40359	30-05-1315	кнез Јурај II Шубић	Smičiklas, CD VIII, 394–396 (br. 322)
4	D	DL 41593	1207 08-09-1323 (30-09-1364)	краљ Андрија II славонски бан Никола (препис сплитског архиепископа Андрије)	Smičiklas, CD III, 71–72 (br. 63) Smičiklas, CD IX, 132–133 (br. 114) Smičiklas, CD XIII, 402–403 (br. 292)
5	E ¹⁷	непозната	непознат	непознат	
6	F	DL 44080	14-03-1436	кнез Иван VI (Анж) Франкопан	Wenzel, Törtenélmi tár 2 (1879) 416–418
7	G	DL 44274	05-12-1436	кнез Иван VI (Анж) Франкопан	необјављена

¹⁶ MOL, DL 40046, DL 40359.

¹⁷ Можда повеља Иваниша Нелипчића издата Омишанима 3. маја [1416]. Погледати нап. бр. 10.

*

Сачувани оригинали хрватских ћирилских исправа из средњег века нису бројни. На основу њихове провенијенције може се наслутити где се у јавној употреби користио народни језик и ћирилично писмо. Док је глагољица доминирала на северу Хрватске и Далматинске краљевине (данашњи простор Истре, Кварнера, Горског котара, Лике, Бихаћке крајине), дотле је на њеном југу у употреби била ћирилица.¹⁸ Разни облици ћирилског канцеларијског брзописа кориштени су дакле, осим у Србији, Босни и Дубровнику и на средњодалматинским острвима, као и на простору између Зрмање и Неретве. Рубно подручје доминације глагољице, односно ћирилице у позном средњем веку била је управо област Лучке и Одорјанске жупе (Равни котари и Буковица). Употреба латиничког писма у народном језику није млађа од XVI века.¹⁹

Осим писма, и језик је на читавом поменутом простору био практично јединствен. Не ради се старословенском, већ о претежно народном језику који се, уз извесне дијалекатске разлике, говорио у средњовековној Србији, Босни и Хрватској. Упоредо са латинским, и каткад италијанским, тај је језик био у службеној употреби. Дубровник је одличан пример тројезичности где је сваки језик, уз извесна одступања, био везан за одређену форму или тип документа. Тако су записници већа и суда вођени углавном на латинском, наредбе и упутства писана најчешће на италијанском, док су тестаменти (у оригиналу) и повеље за домаће потребе и за потребе суседних словенских држава састављани претежно на народном (словенском) језику.²⁰ На основу података из повеља краља Твртка I Котроманића Шибенчанима и Брачанима (1390), може се закључити да су и ове комуне користиле народни језик будући да су му своје заклетве послале у два примерка од којих је један био на књижевном (латинском),

¹⁸ Најкомплетнији, али не и потпун зборник глагољских и ћирилских исправа насталих у хрватским земљама је Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici. Sveska I (od godine 1100–1499.)*, Zagreb 1898.

¹⁹ Погледати: П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1990³, 145–146, 171–179, 225–227, 469; В. Zelić-Bučan, *Hrvatska ćirilica pismenost : s osobitim osvrtom na područje nekadašnje pokrajine Dalmacije*, *Hrvatska revija* 44 (1994) 554–569; Ista, *Jezik i pisma Hrvata : rasprave i članci*, Split 1997.

²⁰ Б. Недељковић, *Неколико података о нашем језику из архива Дубровачке републике*, ИЧ 29–30 (1982–1983) 101–115; Е. Hercigonja, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Zagreb 1994.

а други на словенском (народном) језику.²¹ У краљевини Славонији, трећој угарској круновини хрватског народа, доминација латинског језика била је апсолутна.

Постоји свега неколико средњовековних дипломатичких докумената, пореклом са простора краљевина Хрватске и Далмације, који су нам данас познати на основу оригинала или сачуваних преписа.²² Највећи број истих чува се у Фрањевачком манастиру на Трсату (кварт града Ријеке), где су доспеле из манастира истог реда у Сењу.²³ Ради се о привилегијама додељеним личностима и институцијама са територије цетинског и клишког кнештва, вероватно првобитно похрањеним у цркви св. Марије у Цетини под Сињем.²⁴ Све су из XV века и, по свему судећи, пренете су у Сењ у време турске најезде. Ауктори су господари цетинског кнештва из родова Нелипчића, Франкопана, Таловаца и Шпиранчића.²⁵ Путем преписа је сачувана већ помињана повеља Иваниша Нелипчића Омишанима, као и исправа омишких кастелана из 1415.²⁶ Акт Сплитског каптола из 1410. објавила је Бенедикта Зелић-Бучан.²⁷ Оригинална ћирилска исправа хрватског бана Дамјана из 1473. упућена Дубровчанима чува се у збирци

²¹ *Codex diplomaticus XVII* (1981) 298, 307. У Твртковим повељама Сплиту и Трогиру, сачуваним додуше у преписима, ћирилске повеље дарованих комуна се не помињу. Погледати: Архив HAZU, Lucius XX–12, sv. VII, f. 110–113; S. Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke republike* (даље: *Listine*) IV, Zagreb 1874, 280–282.

²² Ако не рачунамо натписе, као ни простор Дубровника, Зете и Босне, Шурмин је објавио укупно 11 хрватских ћирилских исправа и указао на постојање још једне, позивајући се на Ивана Луцића (реч је о млетачкој исправи Трогиру с почетка XIV века). То су Поваљска листина са Брача из 1250, препис исправе омишких кастелана из 1415, осам исправа из архива на Трсату из XV века и један акт Лучког стола из 1492. године (Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 6–9, 80, 115–116, 136, 138–139, 156, 164–165, 213, 246, 280, 361–362, 432–435).

²³ Š. Jurić, *Neobjavljena listina cetinskog kneza Ivana Nelipića*, Архивски вјесник 19–20 (1976–1977) 235.

²⁴ Погледати и: I. Botica, *Franjevački samostan i crkva sv. Marije u podgrađu Cetini pod Sinjem (primjer povijesnog diskontinuiteta)*, *Povijesni prilozi* 38 (2010) 9–29.

²⁵ R. Lopašić, *Hrvatski urbari. Svezak I*, Zagreb 1894, 8–12; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 136, 138–139, 156, 164–165, 213, 246, 280, 432–435; K. Kužić, *Plemići s područja župe Zmina u srednjem vijeku*, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU* 17 (1999) 9.

²⁶ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 279–280; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 115–116.

²⁷ B. Zelić-Bučan, *Bosančica u srednjoj Dalmaciji* (dodatak Izdanju Historijskog arhiva u Splitu 3), Split 1961, 9–10, tabla 8.

Miscellanea (Massa Negrini) Државног архива у Дубровнику.²⁸ Овој краткој листи од 14 докумената могу се сада прикључити и две повеље из „Омишког архива“. Наравно, постоје бројни помени других исправа на народном језику, као и њихови преводи. Међутим, осим што се то може наслутити на основу територије на којима су издаване, никада није навођено да ли су писане глагољицом или ћирилицом. Такве спецификације у XIV и XV веку нису ни постојале. Нема сумње да су ћирилске, као и у већој мери сачуване глаголске, исправе биле значајно бројније од њиховог данашњег стања, али је извесно и да је, због традиције и потреба централних угарских власти, већи део јавне преписке био на латинском језику. Документи на народном језику издавани су домаћим дестинатарима и за локалне потребе.²⁹

Предмет нашег рада није палеографија нити историја писма, па нећемо улазити у расправе о пореклу и типу ћирилице коју сусрећемо у повељама „Омишког архива“. Треба само напоменути да се ради о канцеларијском брзопису.³⁰ Поједини аутори називају га и босан(ч)ицом јер је слична минускула и у наредним вековима доминирала у Босни и Далмацији. У основи, ради се о варијанти истог писма какво је коришћено и на простору Србије, Босне и Дубровника, уз неке локалне и писарске специфичности.³¹ Пошто су два анализирана документа писала двојица писара, и међу њима постоје одређене, мада не одвећ значајне палеографске разлике. Одлика не само омишких, већ и апсолутне већине хрватских ћирилских докумената из позног средњег века је да су писани икавским наречјем које је било доминатно у Далмацији (без Дубровника) и у Босни.³²

²⁸ А. Вучетић, *Споменици српски*, Српј 5 (1906) 558–559, 608; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*. I, Zagreb 1980, 294–295, 356.

²⁹ В. Zelić-Bučan, *Jezik i pisma Hrvata*, passim.

³⁰ П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, 145–179, 225–227, 469.

³¹ В. Zelić-Bučan, *Bosančica u srednjoj Dalmaciji*, 1–32, table 1–30; Ista, *Bosančica – poljičko narodno pismo*, Poljički zbornik I, Zagreb 1968, 143–152; Ista, *Bosančica ili hrvatska ćirilica u srednjoj Dalmaciji*, Split 2000; T. Raukar, *O nekim problemima razvitka ćirilske minuskule („bosančice“)*, *Historijski zbornik* 19–20 (1966–1967) 485–489; Ista, *O problemu bosančice u našoj historiografiji*, *Radovi Muzeja grada Zenice III*, Zenica 1973, 103–144. Српски филолози сматрају да је ћирилски брзопис пренет у Хрватску и Далмацију за време босанске власти над тим простором, а хрватски да су га увели Фрањевци и то прво у Цетинско и Клишко кнештво.

³² Дубровчани су говорили (и)јекавицом.

*

Иван VI (Анж) био је најстарији син кнеза и бана (од 1426) Николе IV Франкопана, једног од најмоћнијих хрватских великаша с краја XIV и почетка XV века. Франкопани су господарили пространим областима данашње Лике, Кордуна и Горског котара.³³ Низом споразума са породицом Нелипчића, који су укључивали прво савезништво (1406), а затим и веридбу (1411) и брак (1416) Николиног првенца Анжа и Катарине, старије ћерке цетинско-клишког кнеза Иваниша Нелипчића, Франкопани су ширили свој утицај и на простор јужне Хрватске тј. данашње Далмације.³⁴ Сам кнез Иваниш, који није имао мушких потомака, наводно је издејствовао дозволу краља Жигмунда да га наследи Катарина (1412)³⁵, а до своје смрти (1435) био је више пута присиљен да делове својих поседа залаже како би од ћерке и зета добио новац, будући да су га ратови са Млечанима финансијски исцрпили.³⁶ Баштина Нелипчића била је веома пространа и ширила се са временом. Кнез Иваниш је почео каријеру као цетински кнез, да би је завршио као кнез Цетине, Клиса, Раме и Омиша и господар више дистриката на простору између реке Зрмање и жупа Радобиле и Имоте (Одорја, Опромиња, Посушја, Огорја итд.). Држао је утврђења Омиш, Клис, Прозор, Кључ, Камичац, Звониград, Травник, Чачвину и друга. Стога је наслеђивање његових поседа морало довести до већих сукоба који су убрзо правазишли локалне размере.³⁷

³³ V. Klaić, *Ime i porijeklo Frankapana*, Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva (=VHAD) n.s. 4 (1899/1900) 1–20; Isti, *Krčki knezovi Frankapani I – od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od 1118. do god. 1480)*, Zagreb 1901.

³⁴ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 196, 200–201, 204, 206–207; L. Thallóczy – S. Barabás, *CD Frangepanibus I*, 145–146, 161–169.

³⁵ MOL, DL 7327, DL 38508, DL 107996. Документ је до сада објављен само у регестима: R. Lopašić, *Spomenici tržačkih Frankopana*, Starine JAZU 25 (1892) 322; R. Lopašić, *Hrvatski urbari*, 4–5; F. Šišić, *Iz arkiva u Željeznom*, Vjesnik kraljevskog hrv-slav-dalm. Zemaljskog arkiva 7 (1905) 170. Ова Жигмундова даровница спорне је аутентичности, јер облици у којима је сачувана, као и сам садржај указују на могућност да се ради о нешто познијем фалсификату.

³⁶ L. Thallóczy – S. Barabás, *CD Frangepanibus I*, 189–198, 200–209, 211–215, 225–231, 240–246, 249–256. Могуће је и да су ови залози били фиктивни, како би Катарина, на посредан начин, задржала породичне поседе.

³⁷ О Иванишу Нелипчићу и његовој области погледати: V. Klaić, *Rodoslojje knezova Nelipića od plemena Svačić. Genealogijska studija*, VHAD n.s. 3 (1898) 1–18; M. Шуњић, *Венеција и посљедњи босански краљеви (1420–1463)*, Херцеговина 4 (1984)

Смрти Николе IV Франкопана (1432) и Иваниша Нелипчића (1435) довеле су њихове заједничке наследнике у деликатан положај. Иван VI (Анж), који је младост провео у служби скандинавског краља Ерика Померанског, вратио се у своју земљу да, заједно са братом Стјепаном, преузме банску част у Далмацији и Хрватској, а затим и целокупно кнештво Нелипчића.³⁸ Бројни синови Николе IV нису делили очево имање све до 1449. и сваки од њих је носио пуну титулу кнеза Крка, Сења и Модруша. Наследство Франкопана није било спорно, као ни пренос банске части на двојицу Николиних синова (прво у својству управитеља баната, а затим и званично). Међутим, спорови са краљем Жигмундом избили су прво због сукоба браће Франкопана са кнежевима Зринским око града Слуња који је био заложен Павлу Зринском до исплате 1800 дуката, али су га Николини синови на силу заузели. Крупнији сукоб са краљем изазвало је наслеђе Нелипчића. Под утицајем својих старих (кнежеви Цељски) и нових миленика (браћа Таловци), Жигмунд је затражио да поседи покојног кнеза Иваниша пређу на круну због изумирања мушке линије, што би могао бити додатни доказ да је даровница из 1412. била фалсификат.³⁹ Када се кнез Анж оглушио о то наређење почетком 1436, смењен је са банског положаја и проглашен одметником. Матко Таловац, тада славонски бан, покренуо је на њега велики поход у коме је постигао знатне успехе, али су они, чини се, делимично поништени након повлачења његове војске.⁴⁰

82–83, 89; Š. Jurić, *Neobjavljena listina cetinskog kneza Ivana Nelipića*, Arhivski vjesnik 19–20 (1976–1977) 233–236; Д. Ловреновић, *Цетински кнез Иваниш Нелипчић у политичким превирањима у Далмацији крајем XIV и током првих деценија XV стољећа*, Прилози Института за историју у Сарајеву XXI/22 (1986) 199–220; Р. Živković, *Ivaniš Nelipić između Mletačke republike i bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića*, Radovi FF u Zadru 27/14 (1987–88) 151–170; А. Birin, *Knez Nelipac i hrvatski velikaški rod Nelipčića*, Zagreb 2006, passim, нарочито 91–156 (докторска дисертација у рукопису); Isti, *Cetinski knez Ivaniš Nelipčić – ban naših kraljevstava Dalmacije i Hrvatske*, Humanitas et litterae. Zbornik u čast Franje Šanjeka, Zagreb 2009, 289–302.

³⁸ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 218–225; M. Ibler, *Putovanje skandinavskog kralja Erika VII. Pomoranskog kroz Hrvatsku 1424. –1425*, Anali Dubrovnik 39 (2001) 121–132.

³⁹ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 219–225; P. Rokai, *Poslednje godine balkanske politike kralja Žigmunda (1435–1437)*, Годишњак ФФ у Новом Саду 12/1 (1969) 95–97; А. Birin, *Knez Nelipac*, 125.

⁴⁰ J. Gelcich – L. Thallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae (= Dipl. Rag.)*, Budapest 1887, 399–402; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 225–226; P. Rokai, *Poslednje godine*, 97; V. Klaić, *Povijest Hrvata III*, Zagreb 1980³, 155–160.

Управо уочи тог похода, кнез Анж је, вероватно да би збио редове својих присталица и поданика, издао барем две, а вероватно и више повеља. Како је Венцелово издање исправе од 14. марта 1436. прошло потпуно незапажено⁴¹, у јужнословенској историографији се, до сада, једино помињала потврда права и слобода Власима Цетинског кнештва. Она је издата у Клису 18. марта тј. четири дана након анализираних повеље Омишанима.⁴² Могуће је да су Омишани и раније подносили Нелипчићеву привилегију на потврду, али је сада у живом интересу кнеза Анжа било да потврди и званично изда. Иако је део повеље на коме стоји место издања исправе оштећен, чини се да се и овде ради о Клису⁴³, који је као моћно утврђење недалеко од Сплита био погодно место за кнежев боравак у ишчекивању напада на његове области. Будући да је Анж тада био у добрим односима са Млечанима и са породицом Косача, могао је да рачуна на извесну помоћ са тих страна, али се првенствено морао ослањати на своје људе који су много ризиковали сарадњом са њим.⁴⁴ Супротстављајући се краљевој вољи, они су се практично сврставали уз непријатеље Угарске.

Сама Анжова привилегија Омишанима, изузев у формулама интитулације и датума, практично је дословце преписана из повеље Иваниша Нелипчића од 3. маја [1416]. године.⁴⁵ Стога сматрамо да су „урно стање“ и „минућа времена немирна“ одраз ранијих прилика, из времена последњих година власти Хрвоја Вукчића или првих година владавине Нелипчића над градом. Ниједна нова одредба (слобода, право или било каква друга појединост) није унета у повељу. Приметно је да се, иако је нешто пре тога смењен, Анж још увек назива далматинско-хрватским баном. Том титулом дичио се до краја живота.

Након неуспешног пролећног и летњег рата са Таловцима, деловало је као да се Иван VI на јесен опоравио. Чак се верује да је повратио Сињ који је, по свему судећи, био пао у руке непријатеља. Међутим, његов крај је био близу. Последњи до сада познати документ

⁴¹ G. Wenzel, *A Szlav történeti emlékek*, 416–418.

⁴² R. Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina. Mjestopisne i poviestne crtice*, Zagreb 1890, 296–298; Isti, *Hrvatski urbari*, 6–11; Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 432–435.

⁴³ Венцел наводи: ...**гивви**, мада на снимку повеље не разазнајемо ништа слично. Погледати: G. Wenzel, *A Szlav történeti emlékek*, 417.

⁴⁴ *Dipl. Rag.*, 399–402; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 224–226; С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић–Косача и његово доба*, Београд 1964, 21–22; P. Rokai, *Poslednje godine*, 96–97.

⁴⁵ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 279–280.

издао је у Клису 31. октобра 1436, док се као жив последњи пут помиње у препоруци Млечана од 19. децембра.⁴⁶ Већ 29. јануара 1437. зна се да је мртав и да су његова удовица и син, признајући пораз, предали Матку Таловцу и његовој браћи све земље Нелипчића и повукли се у Рмањ (данас Мартин Брод на ушћу Унца и Уну). Својим миљеницима Таловцима краљ је потврдио новостечене поседе. Читав тај процес завршен је до пролећа.⁴⁷

Није познато да ли је Анж напрасно умро или је страдао у новој офанзиви краљевих присталица. Из до сада необјављиване исправе коју овде доносимо, сазнаје се да је Анж свакако био жив 5. децембра 1436. и да је, на непознатој локацији, примио омишко посланство и издао му повељу којом сведочи да је исправна тврдња Омишана да нису дужни плаћати више од 15 либара десетине сплитском архиепископу.⁴⁸ Ова кратка исправа не доноси никакве вести о дешавањима на простору кнештва Нелипчића тј. Анжа Франкопана. Из ње се не могу наслутити никакве ванредне прилике. Па опет, могуће је да су Омишани управо немирно стање искористили како би, по што бржој процедури, добили тражену потврду од свог кнеза, будући да им, угрожен, не би одлагао њено издавање. Са друге стране, да је некаква офанзива била у пуном јeku и да се рат кретао у неповољном правцу по Франкопана, тешко да би се он бавио увек спорним питањем десетине. Ниједна изложена хипотеза није проверива, стога што шури документ једноставно не пружа довољно информација, већ је стриктно ограничен на правни чин. Оно што јесте важан податак је да се Иван (Анж) још увек назива далматинско-хрватским баном, иако је до тада морао сазнати за своју смену. Још у лето 1436. ту дужност је на себе преузео Матко Таловац, краљев кандидат за наследника баштине Нелипчића.⁴⁹ Стога се може рећи да је, у месецима пред смрт, Анж био у отвореној узурпацији звања и свесној побуни против краља.

⁴⁶ S. Ljubić, *Listine IX*, Zagreb 1890, 92–93; Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 138–139; L. Thallóczy – S. Barabás, *CD Frangepanibus I*, 273–274 (перест); P. Rokai, *Poslednje godine*, 97; V. Klaić, *Povijest Hrvata III*, 160–162.

⁴⁷ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 226; L. Thallóczy – S. Barabás, *CD Frangepanibus I*, 274–284, 286–290, 292–296, 299–300; J. Stipišić – M. Šamšalović, *Isprave u arhivu Jugoslavenske akademije (inventar)* (I), Zbornik HI JAZU 2 (1959) 377–379; P. Rokai, *Poslednje godine*, 97–99; V. Klaić, *Povijest Hrvata III*, 160–162.

⁴⁸ MOL, DL 44274.

⁴⁹ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 225–226; P. Rokai, *Poslednje godine*, 97. Анж се далматинско-хрватским баном назива у свим својим повељама из 1436. године (14. и 18. марта, 31. октобра и 5. децембра).

Као што смо већ навели, Иван VI (Анж) Франкопан умро је природном смрћу или погинуо између средине децембра 1436. и краја јануара 1437.⁵⁰ Извесно је да му браћа нису помогла и да су неометано уживала своје поседе и звања. Стјепан Франкопан остао је други далматинско-хрватски бан и током 1437. Анжова породица је пресељена, а Таловци су запосели баштину Катарине Нелипчић и постали најмоћнији хрватски великаши јужно од Зрмање. Омиш им је 1440. преотео њихов дугогодишњи противник Стефан Вукчић Косача, само да би га 1444. изгубио од Млечана.⁵¹

*

Анализирани документи из Мађарског државног архива налазе се у фонду Мађарског народног музеја (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag – Q 10) у оквиру велике Предмохачке збирке (Mohács Előtti Gyűjtemény) и носе сигнатуре DL 44080 (исправа бр. 1) и DL 44274 (исправа бр. 2). Обе повеље су писане на пергаменту, који је спреда беличаст, а на полеђини жућкаст, и биле су снабдевене висећим печатима Ивана (Анжа) Франкопана који, међутим, данас нису сачувани.⁵²

Исправа бр. 1 широка је око 39 цм, а дугачка око 24 цм. Била је пресавијена два пута по ширини (доњи превој формирао је плику) и три пута по дужини. На повељи су начињена четири прореза за врпцу чији је део, жуто-црвене боје, још увек сачуван. Видљиви су и трагови маргина и помоћних линија. Око средишњег уздужног прегеба повеља је претрпела извесна оштећења због којих је изгубљен део текста. Није познато како су ова оштећења настала, али чини се да су резултат деловања влаге или

⁵⁰ Вјекослав Клаић наводи да је у једном часопису (Anuario Dalmatico II, Zara 1885, 222) објављена кривотворена повеља Анжа Франкопана рогозничким кнезовима, датована 30. марта 1437. у Омишу и преведена с хрватског на латински. Њене уводне формуле подсећају на овде анализирана документа, па је могуће да је фалсификатор располагао аутентичним предлошком. Погледати: V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 331, нар. br. 182.

⁵¹ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 226–227; L. Thallóczy – S. Barabás, *CD Frangepanibus I*, 274–284, 286–290, 292–296, 299–300; P. Rokai, *Poslednje godine*, 97–99; V. Klaić, *Povijest Hrvata III*, 161–162, 237–242; M. Ančić, *Pojasevi i druge dragocenosti u kasnosrednjovjekovnim obiteljskim riznicama*, Starohrvatska prosvjeta 22 (1995) 151–160; L. Čoralić – I. Majnarić, *Doba mletačke uprave*, Omiš i Poljica (ur. Ž. Domljan), Zagreb – Omiš 2006, 67–69.

⁵² MOL, DL 44080, DL 44274.

неког другог природног процеса, будући да се дуж њихове линије примећује загамњење пергаментa. На истом месту, слова су задебљана, можда услед разливања мастила, а можда и свесним деловањем неког лица како би се умањила штета настала пуцањем коже. Текст заузима само трећину пергаментног листа (када је слика развијена) и писан је бледим мастилом сиво-смеђе боје које постаје све блеђе како се иде према крају текста. У горњем левом углу стоји позни запис: 1436 III. 14, док се изнад средине текста налази латинска скраћеница од три слова коју нисмо протумачили (чини се да су то слова YHS). На полеђини нема савремених записа, већ постоји само словна „нумерација“ и регест из млетачког периода, чији ће текст бити дат у оквиру издања. Поред регеста, ту је и пет модерних штамбиља – два из Мађарског народног музеја и три из Мађарског државног архива (са садашњом сигнатуром).⁵³

Исправа бр. 2 широка је око 30 цм, а дугачка око 18 цм. Била је пресавијена три пута по ширини (најдоњи превој представљао је слику) и два пута по дужини. На повељи је начињено осам прореза за врпцу, али ни она ни печат данас више не постоје ни у траговима. На документу су присутна само мања оштећења и подеротине. Текст заузима око трећине пергаментног листа (када је слика развијена) и исписан је бледоцрним мастилом које је у навратима истакнутије, а у навратима блеђе. У две речи, у првом и седмом реду приметна је писарска интервенција преко већ написаног текста, по свему судећи савремена. Уместо да спорни део текста саструже, писар је правилну реч написао преко погрешне, дебљим потезима пера. У горњем левом углу стоји позни запис графитном оловком који гласи: 1439. XII / 7 и који не одговара датуму издавања повеље, иако се она управо под тим датумом води и у регистрима Мађарског државног архива. На полеђини нема савремених записа, већ и овде постоји само словна „нумерација“ са регестом (и погрешном годином – 1439), као и четири модерна штамбиља – један из Мађарског народног музеја и три из Мађарског државног архива (са садашњом сигнатуром).⁵⁴

У регистрима Мађарског државног архива за исправу бр. 1 стоји да се ради о повељи Данша Франкопана, славонског бана, издатој ћирилским писмом. Јасно је да су погрешке настале преузимањем дела регеста на полеђини. Такође се наводи да је документ оригиналан, писан на пергаменту и да је од viseћег печата остала само врпца. Датум је тачан. За исправу бр. 2 стоји да ју је издао Иван, далматински и хрватски бан, да се ради о документу типа наредбе, о оригиналу писаном глагољицом (!) на пергаменту,

⁵³ MOL, DL 44080.

⁵⁴ MOL, DL 44274.

коме недостаје првобитни висећи печат. За разлику од првог документа, дат је и краћи регест – „повеља Ивана, далматинско-хрватског бана о праву сплитског епископа (!) на десетину у Омишу“. Дат је погрешан датум, и када је реч о дану и када је реч о години – као и у горњем левом углу саме исправе наведен је 7. децембар 1439.⁵⁵

*

Док је о сазнајној вредности докумената већ било речи, требало би посветити неколико редова и дипломатичким особеностима двеју анализираних исправа. У оба случаја ради се о једноставном формулару. И мартовска и децембарска повеља садрже интитулацију, кратке формуле промулгације (**дамо видити; дамо знати**) и опште инскрипције (**всакомѸ комѸ се достои и пред кога таи лист приде; всим и всакомѸ приде кога овъ нашъ отворен листъ приде**), експозицију, диспозицију, короборацију (**и на то им дасмо таи наш ѡтворенъ лист печатом нашим знаменан навадним; и на то им дасмо нашъ листъ под нашъ печать писанъ**) и датум. Инвокација се у првој исправи јавља као кратка вербална и долази на крају, па има функцију апрекације (**амень**), док се у другој налази на почетку и то као симболичка (у форми крста). Обе интитулације садрже владарску множину, али не и формулу девоције (*милошћу божјом*). Прва исправа која је, као званична потврда општих повластица, свечанија садржи нешто комплекснију диспозицију у којој се могу приметити елементи заклетве (**приѣасмо...Ѹ наше рѣке и Ѹ нашѸ оварѸ; и обитамо им се нашом виром и ротом**), те (пре)поруке и наредбе трећим лицима, у овом случају аукторовим пријатељима, као и службеницима у Омишу. Друга, краћа исправа, у оквиру експозиције садржи и формулу петиције (**придоше прид насъ племенити лѸди Омисане сказѸюѣи прави и законе своѸ**). Датум у оба случаја садржи дан, месец и годину, док податак о месту издавања постоји само у првој. У првој повељи хронолошки подаци су дати редоследом дан – месец – година, а година је исписана речима, док је распоред у другој година – дан – месец, а подаци о години су написани словима. Белешка о писару не постоји јер је она, за разлику од босанских, за хрватске исправе била неуобичајена.⁵⁶

⁵⁵ *Collectio diplomatica hungarica*.

⁵⁶ Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици (збирка расправа)* I–II, Београд 1928–1935.

*

Текст повеља биће донет у изворном облику, без прилагођавања великих и малих слова данашњем правопису. Са друге стране, додата је интерпункција које у оригиналу нема, ради лакшег разумевања реченица, као и титле над словним ознакама за бројеве. Оштећени и нечитљиви делови исправе бр. 1 допуњени су, тамо где је било могуће, на основу преписа повеље Иваниша Нелипчића Омишанима, будући да је њен текст највећим делом идентичан са повељом Ивана (Анжа) Франкопана. Тамо где је и поменути препис био непотпун, остављене су лакуне, док су у фуснотама предложена могућа решења. Поређења нашег са Венцеловим издањем прве исправе неће бити, будући да је мађарски историчар правио бројне грешке (ч је редовно читао као шт и слично), а ниједно од његових понуђених решења за лакуне није уверљиво јер није користио повељу Иваниша Нелипчића Омишанима као предложак.⁵⁷

⁵⁷ Погледати: G. Wenzel, *A Szlav történeti emlékek*, 416–417.

Исправа бр. 1 (Клис, 14. март 1436)

Транскрипција:

Ми Ханж Франжапан Крчки, Генски, Модрџски, Цетински, Клишки, Омишки и прочѣа кнез, Далмацие и Хрват бан, дамо видити всакомџ |2| комџ се достоин и пред кога таи лист приде да, разџмивше и разџвидивше ми неволџ и џрно⁵⁸ стание племенитих люди Олмишан ки сџ имили |3| и трџпили ва ва минџѣа времена немирна, хотиюѣи хоти (!) ним ш тога никџ помоѣи и полашинџ џчинити кава да би они могли опет |4| пристати на прџвомџ свомџ добрџ станю, приѣасмо оне племените люди Олмишане все вароце⁵⁹ џ наше рџке и џ нашџ обарџ са всимь |5| них добром и благом и обитамо им се нашом виром и ротом како да их хоѣемо џдрџжати и хранити џ них старих законих и џ правдахь |6| навадних џ ких сџ стали за старих Кралев и госпode и онако ка(ко им се) џдрџжи џ них старих листих и привилеѣих и да их тврџдимо џ всих |7| них иминѣах и котарих, како сџ до селе стали, и да им и да им (!) не(ѣемо ни)едне новџине ни ниеднога новoga бреззаконѣа џчинити ни поставити, |8| паче их хоѣемо помагати и бранити сџпротив всакомџ о(номџи ко) би им хотил нико бреззаконие или хџдо џчинити то ца ми вџдемо |9| моѣи и да се не бое шт нас ни од наших люди ниедне завер(тице ни ние)днога хџда. Зато просимо всакога нашега приѣателя да их има |10| препорџчене, а слџгам, каштеланом, кнежаком⁶⁰ и всаким (о.....⁶¹ наш)им Олмишимим (!), саданим и всим наприда вџдџѣим, заповидамо |11| веле тврџдо по том нашем штвореном листџ да их нима(те)ти (да их) имате помагати и бранити сџпротив всакомџ

⁵⁸ Реч *урно* је у вези са *орно* и означава будно, спремно, али и ванредно, немирно стање. У овом случају, ради се о последњем значењу. V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 838, 1507–1508.

⁵⁹ Непозната реч. Морала би имати везе или са глаголом *варовати* (чувати, пазити) или, вероватније за именицама *вар* и *варош* (град, варош). Можда би могла означавати варошане. Погледати: Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* I, Биоград 1863, 102; V. Mažuranić, *Prinosi*, 1543;

⁶⁰ Према Петру Скоку, кнежак је у XV веку назив за кнежевог пандура у Дубровнику. Владимир Мажуранић наводи да реч *кнеж* означава придев именице *кнез*. Погледати: V. Mažuranić, *Prinosi*, 516; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* II, Zagreb 1972, 108.

⁶¹ Могуће је да је овде стајало **официалом**.

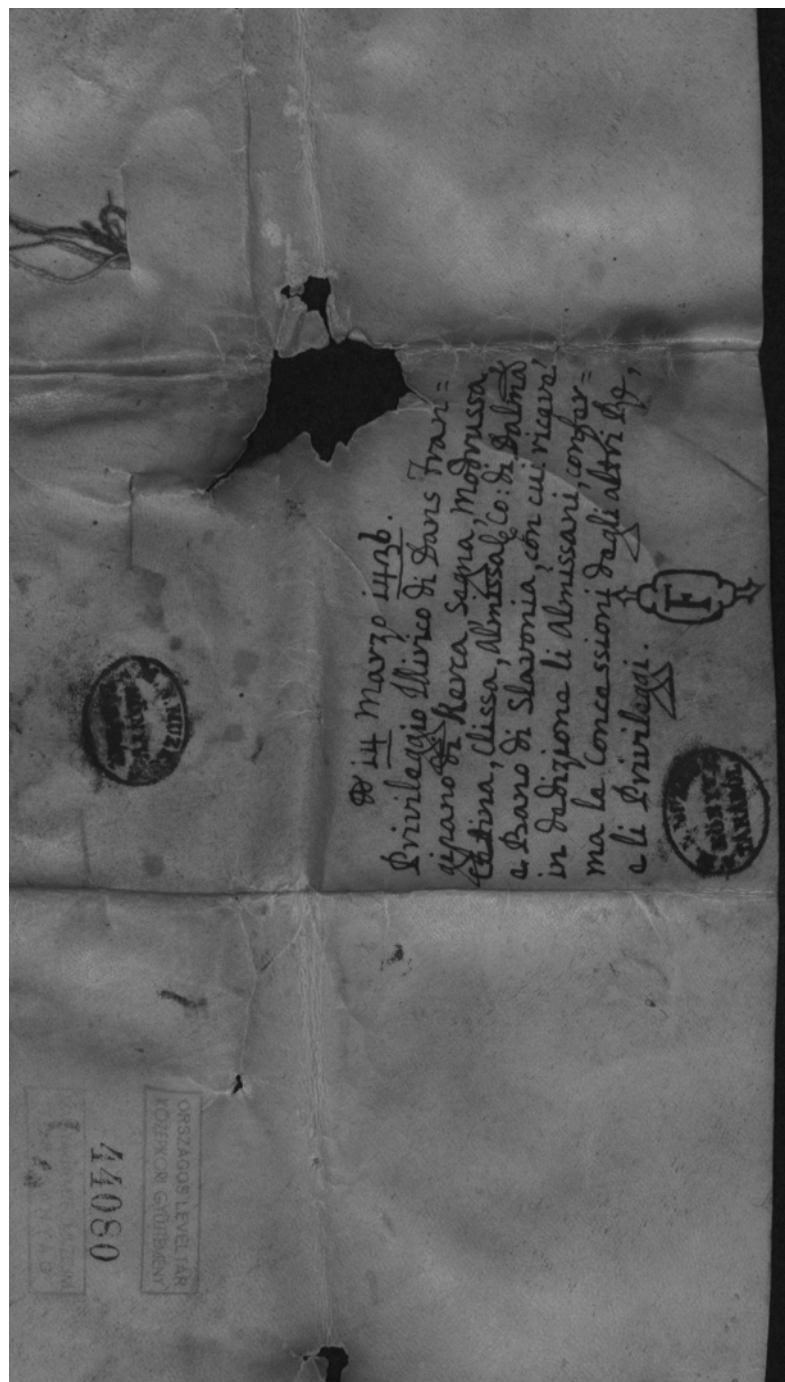
гдо (!) би имь |12| хотил хѣдо ко ѡчинити и да их нимате ѡсиловати ни
<ниедне з>авертице или безаконѣа над ними ѡчинити да да (!) их имате на
пѣни |13| и сврѣшено ѡдръжати ѡ них правдах и ѡ законих них ста(ри)х како
<смо> згора рекли ѡ том листѡ. И на то им дасмо таи наш ѡтворень |14|
лист печатом нашим знаменан навадним. Писан на <К>лисси четверти на
десте дан мисеца марча под лити г[оспо]дними тисѡѣ и четираста |15| ѡ и
тридесет и шесто л[и]то. Амень.

На полеђини:

14. marzo 1436.

Privileggio illirico di Dans Frangipano di Kerca, Segna, Modrussa, Cetina, Clissa, Almissa etc. co(n)te) : di Dalma(zia) e bano di Slavonia con cui riceve in dadizione li Almissani, conferma la concessioni degli altri Re e li privileggi.

F

Исправа бр. 1 (Клис. 14. март 1436) - полеђина

Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár (Mohács Előtti Gyűjtemény) 44080 =
Мађарски државни архив, Дипломатички архив (Предмохачка збирка) 44080

Превод:

Ми Анж Франкопан кнез крчки, сењски, модрушки, цетински, клишки, омишки итд, бан Далмације и Хрвата, дајемо на знање свакоме кога се тиче и пред кога дође овај отворени лист да, разумевши и увидевши невољу и напетост стање племенитих људи Омишана које су имали и трпели у ова минута немирна времена, те хотећи им зато извесну помоћ и повластицу учинити како би они опет могли да се врате у првобитно добро стање, примисмо све те племените људе Омишане [варошане] у наше руке и у нашу заштиту са свим њиховим добрима и благом и заклињемо им се својом вером и заклетвом да ћемо их задржати и сачувати у њиховим старим законима и обичајним правима која су уживали за време ранијих краљева и господе, онако како стоји у њиховим старим повељама и привилегијама и да ћемо их потврдити у свим њиховим имањима и котарима, као што је било до сада, и да им нећемо учинити ни установити никакве новштине нити било кога новог безакоња, већ да ћемо их помагати и бранити против свакога ко би им желео учинити неко безакоње или зло, колико будемо могли, и да се стога не боје никакве сметње и ниједнога зла ни од нас ни од наших људи. Зато молимо сваког нашег пријатеља да их има за препоручене, а слугама, кастеланима, кнежацима и свим другим нашим омишким «службеницима» садашњим и будућим чврсто заповедамо по овом нашем отвореном листу да их немају «узнемиравати» већ да их имају помагати и бранити против свакога ко би им хтео учинити неко зло и да их немају злостављати нити им чинити сметње или безакоња, већ да их имају потпуно и у целости задржати у њиховим правима и старим законима како смо горе навели у овоме листу. И стога им дасмо овај наш отворени лист, оверен нашим уобичајним печатом, писан на Клисусу, четрнаестог дана месеца марта, лета господњег 1436. Амин.

На полеђини:

14. март 1436.

Илирска⁶² привилегија Анжа Франкопана кнеза Крка, Сења, Модруша, Цетине, Клиса, Омиша итд, бана Далмације и Славоније којом прима у заштиту Омишане, потврђује даровнице и привилегије других краљева.

Ф

⁶² Илирска = написана на хрватском језику и ћирилским писмом.

Исправа бр. 2 (5. децембар 1436)

Транскрипција:

† Ми банъ Анжъ, кнезь крчки, модрушки и цетински (!) и клишки, банъ Далма|2|цие и Хрват и веќе, дамо знати всим и всакомѸ приде кога овъ нашъ |3| отворен листъ приде, да придоше прид насъ племенити лѸди Омисане |4| сказюѸки прави и законе свое меѸ кими говореѸки, кроз десетинѸ кѸ даю |5| архибискупѸ, да нисѸ веќе дѸжни него либар⁶³ пети на десте десетине. |6| И ми то извидивише по них тврѸвавах и по племенитих лѸдех осидници|7|хь⁶⁴ и ми то обнашатъше исто да е то них стари навадни дох|8|одакъ ш(д) те исте згора речене десетине. И Ѹ том их потвардисмо и на то им |9| дасмо нашъ листъ под нашъ печатъ писанъ на лити г(оспод)них ч̄ и Ѹ ѿ ѿ |10| лито на данъ пети мисеца дектебра.

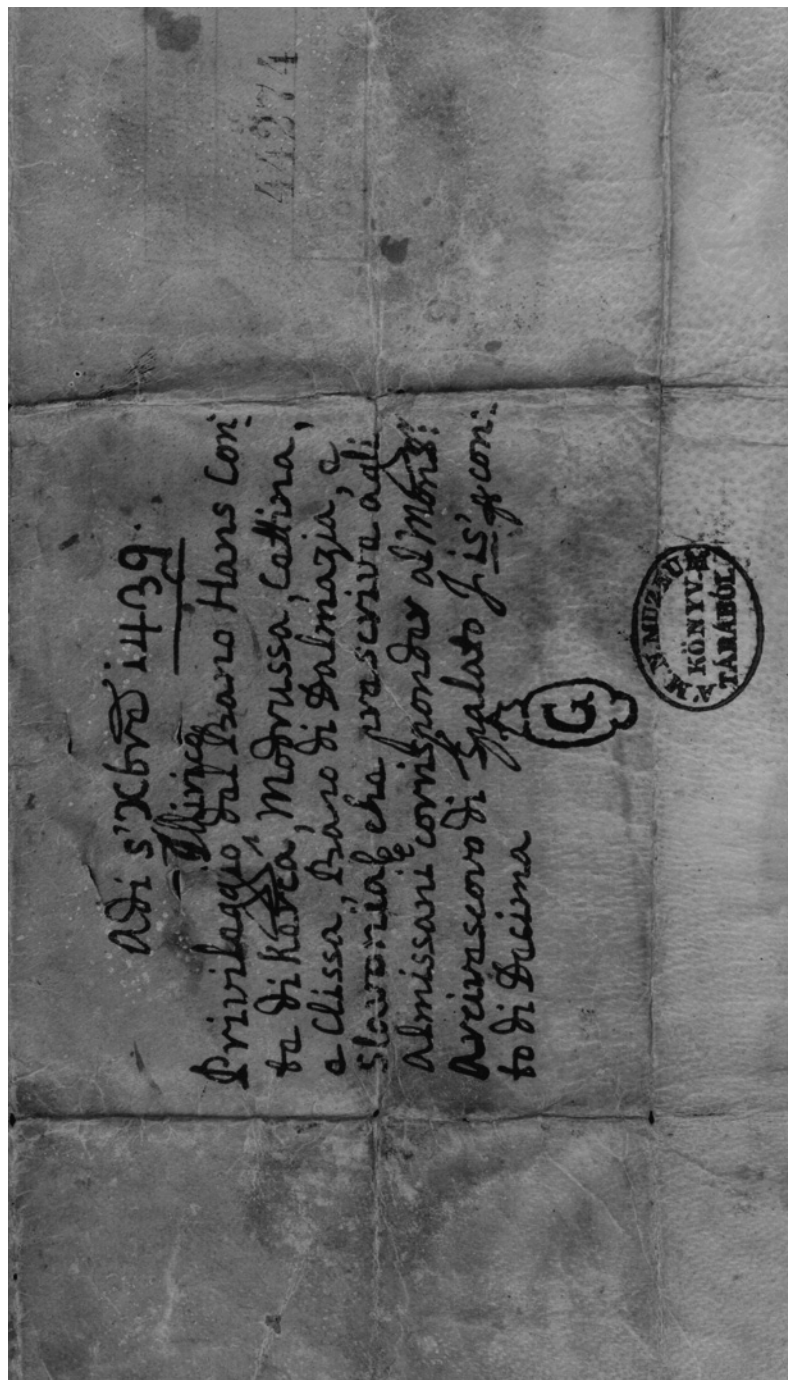
На полеђини:

A di 5' Xbre 1439. (!) Illirico Privilegio dal Bano Hans Conte di Kerca, Modrussa, Cettina e Clissa, Bano di Dalmazia e Slavonia etc. che prescrive agli Almissani corrisponder al monsignor arcivescovo di Spalato libri 15' a conto di Decima.

G

⁶³ Либра (литра, фунта) је мера за тежину, коришћена и као новчани износ. Маса и вредност либре се разликовала од места до места, као и по типу. Није сасвим јасно да ли се овде ради о 15 либри племенитог метала (према сплитским мерама, више од 6 кг) или о новцу у датом износу (у Сплиту 1350, иначе 1080 солда). Погледати: V. Mažuranić, *Prinosi*, 590; Z. Herkov, *Građa za finansijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske II*, Zagreb 1956, 80–87; M. Влајинац, *Речник наших старих мера у току векова III*, Београд 1968, 525–532; *Лексикон српског средњег века* (ур. Р. Михаљчић – С. Ћирковић), 394 (С. Ћирковић).

⁶⁴ Оседници су укућани или суседи (сумеђници), они који живе заједно са неким или поред неког. На ову реч обично наилазимо када је реч о колективној одговорности или о сведочењима пред судом ради давања гаранција. Ђ. Даничић, *Рјечник II*, Биоград 1863, 243; V. Mažuranić, *Prinosi*, 845.

Исправа бр. 2 (5. децембар 1436) - полеђина

Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár (Magács Eötti Gyűjtemény) 44274 =
Мађарски државни архив, Дипломатички архив (Предмохачка збирка) 44274

Превод:

Ми бан Анж, кнез крчки, модрушки и цетински и клишки, бан Далмације и Хрвата итд. дајемо на знање свима и свакоме пред кога дође овај наш отворени лист да су пред нас дошли племенити људи Омишани истичући своја права и законе међу које спада и то да нису дужни да дају десетину већу од 15 либара архиепископу. И ми смо то проверили према њиховим тврдњама и преко племенитих људи оседника, те смо такође утврдили да је то њихов стари и уобичајени доходак на име горе поменуте десетине. И у томе смо их потврдили, због чега смо им издали овај наш лист са нашим печатом, писан лета господњег 1436. на пети дан месеца децембра.

На полеђини:

На дан 5. децембра 1439. (!) Илирска привилегија бана Анжа, кнеза Крка, Модруша, Цетине и Клисе, бана Далмације и Славоније коју је саставио Омишанима, у вези са господином архиепископом Сплита и са 15 либара на име десетине.

Г

Neven Isailović

**TWO CYRILLIC CHARTERS OF IVAN VI (ANŽ) FRANKOPAN
ISSUED TO THE CITIZENS OF OMIŠ**

Summary

The article is a critical edition of two cyrillic charters from the National Archives of Hungary issued by count (*knez*) Ivan VI (Anž) Frankopan to the citizens of Omiš in 1436. The first, issued on March 14, represents the confirmation of old privileges, laws and rights of Omiš, while the other, issued on December 5, confirms that the citizens of the aforementioned town are not obliged to pay more than 15 pounds (*libras*) of tithe to the archbishop of Split. Both charters were part of the „Archives of Omiš“, which was transferred to the National Archives of Hungary as a part of the collection of the Hungarian National Museum. The first document was published only once and with many mistakes by Gusztáv Wenzel in 1879, whereas the second was never published before. The paper includes not only the diplomatic analysis, transcription and translation of the documents, but also a brief review of history of the privileges of Omiš and cyrillic literacy in late medieval Dalmatia and Croatia. A special section of the article is dedicated to the data from the analyzed charters that complement the knowledge about their author – Ivan VI Frankopan. The most important is the fact that he styled himself as the ban of Dalmatia and Croatia until the end of his life and that he was certainly alive until December 5, 1436.

Key Words: Omiš, Dalmatia, Ivan VI (Anž) Frankopan, XV century, 1436, tithe, privilege, charter, cyrillic alphabet.

Чланак примљен: 26. 04. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 17. 06. 2011.